

УДК 811.163.3-051

Димитар Пандев**НАШИТЕ ПРВИ ПРОФЕСОРИ**

Нашите први професори самостојно ја организираа наставата по македонистика уште пред 75 години и ги поставија со своето акумулирано знаење и комуникациски вештини основите на македонскиот универзитетски и научно-уметнички живот. Многу напишаа и објавија, но уште повеќе говореа: не само на часови, на предавањата и на семинарските вежби меѓу актуелните студенти, туку уште повеќе и на јавни настапи и трибини, промоции и свечени одбележувања.

Нашите професори, бодриот Блаже Конески и искусниот Крум Тошев, ја поставија стожерно македонската граматика на Семинарот за македонски јазик и литература, зашто логистиката на јазикот е во неговите творци, а творбите на македонскиот јазик беа во македонскиот фолкор и во македонската писменост, и требаше прво детализирано да се откријат, да им се избрише правта што ни ги подзатскрила пред иднината и, бездруго, да се актуализираат во млада литература, систематизирано да се вклопат во јазичното времепространство на јужнословенските и балканските јазици и литератури, да се издигнат на рамниште на Катедра со прецизна лингвистичка ориентација поткрепена со книжевно-уметничките достоинства на македонскиот јазик на фонот на филологијата и книжевната историја. Не без Васо Томановиќ и Харалампие Поленаковиќ.

Првите наши професори безрезервно го направија тоа и го отворија патот на македонскиот збор, свежината на македонскиот јазик низ македонските основни и средни училишта, достоинствата на македонскиот речник како национално богатство во масовните медиуми.

И меѓусебно се надополнуваа во науката за јазикот и во практиката на наставата по македонски јазик и литература, грижливо откривајќи го македонското јазично милје во сета негова дијалектна и писменојазична

изнијансираност, кодирајќи го македонскиот јазик на лингвистичката карта на светот, имено, на фонот на јазикотворечките теории во светската лингвистика од тоа време, токму во оваа средина од која се раскрилила писменоста низ словенскиот свет.

Се надоврзуваа на најпрогресивните страници од филозофско-филолошката мисла и ги надополнуваа со примери од сопствените истражувања секогаш во спреги со секоја нова генерација македонисти.

Конески и Тошев меѓусебно се надополнуваа на онаа тогаш сè уште недоволно раскрчена, во светската лингвистика, крстосница меѓу синхронијата и дијасхронијата, за која се тврдело дека се развива низ парадокси, па, така, повозрасниот и поискусниот Тошев ја презеде современата граматика на македонскиот јазик, синхронијата, а Конески ја прифати историската, според неговиот јасен принцип, „наша е иднината, а тоа значи наше станува и минатото“. А, минатото Конески најпрво го побара по сè уште нерасчистените врвици од војната, собирајќи го фолклорниот материјал создаван под геслото „Македонско име нема да загине“, кое истражувачки ќе го пренесе во илинденската епопеја, а потоа и во македонските преродбенски училишта на трансверзалите меѓу црквата и чаршијата... и сè така херменевтички до времето на Охридската книжевна школа.

Конески ќе се сообрази со принципите на општата лингвистика, мошне брзо ќе се ослободи од стегите на традиционалната граматика и внимателно ќе ги следи трендовите во модерната лингвистика. По неговиот пат нема да заостане ниту Тошев, а по тој ќе тргнат и првите генерации дипломирани македонисти.

Да се студирало македонски јазик во тие први повоени години воопшто не било лесно, ниту пак едноставно, зашто се апсолвирало нешто што само што добивало свој воспоставен тек, но младите генерации ги убедуваало меѓусебното разбирање на релацијата професор – студент дека ништо ново не создавале, туку завршувале одамна започнато грандиозно дело, од времето на Кирил и Методиј, кои набргу стануваат и заштитно име на Универзитетот, а нивното дело тогаш во тоа време наоѓа своја заштита токму на Семинарот за македонски јазик и книжевност. А, уште недооформена Катедрата, македонскиот јазик одново се нашол на жестоки напади, во превртливото време.

Но, филолошката знајба што се пренесувала низ аулите на факултетот, исполнета со метафори и алегии од стари книги и древни митови, упатувала дека на нескротливата младост на македонскиот јазик, поттикната со зрелоста на академската кирилометодиевистика, никој ништо

не ѝ може. Со други зборови, политичката стихија ништо не ѝ може на народнојазичната.

Катедрата ќе се надополнува со нови свежи сили, од чијашто прва спрега меѓу Конески и Тошев и првите асистенти, Божо Видоески и Рада Угринова, ќе произлезе прво Билтенот на Катедрата, а истовремено и Правописот на македонскиот јазик со правописен речник и ќе се допрецизираат правописните и граматичките прашања според практиката воспоставена низ македонскиот образовен и медиумски простор. Ќе дојде тука до израз не само методичкото и преведувачкото искуство на Тошев и творечкото на Конески, туку и грижливиот однос кон македонското речничко богатство, говорено и писмено засведочено, на Видоески и Угринова. На страниците на Билтенот ќе се запросторат недоискажаните идеи на старите предвоени борци за македонскиот јазик, Јован Костовски, Радослав Петковски, како и на Филип Каваев, кој одново, потем сите предвоени схолии, ќе застудира на Групата за македонски јазик, но и на младите студенти, Трајко Стаматовски, Благоја Корубин. Да ги собере во едно неизбришливо медиумско времепространство, бездруго, можеле само Конески и Тошев, не без Видоески и Угринова.

Исто како што ја имале способноста, само неколку години по првите издадени дипломи за професори по македонски јазик и литература да го оформат Сојузот на Друштвата за македонски јазик и литература и заедно со своите довчерашни студенти, веќе професори во основните и средните училишта, да ги дискутираат проблемите во наставата, но и да полемизираат на теми од областа на лингвистиката и на теоријата на литературата, јавно на собранија на Друштвата и писмено на страниците на органот на Друштвото, „Литературен збор“, не без поддршка и од далеку повозрасните Христо Зографов и Васил Иљоски, но и од помладите Корубин и Александар Спасов.

А, на едно од првите собранија, Конески ќе застане јавно во одбрана на делото на Кирил и Методиј, глаголицата. Друго и можеби никогаш до крај недорасчистено прашање е кому во тоа време му пречела глаголицата, како што им пречел и македонскиот јазик. Но, Конески се наоѓа упатен да ја брани, како што секогаш останува доследен на принципите на општата лингвистика и на нејзините погледи за литературните јазици во современиот свет, ќе се сообразува со актуализациите во современата лингвистика, зашто нема ниту една теорија што не ја илустрирал со сопствен творечки пример, или со примери од своите најблиски соработници што ќе ги вклопува во своите грандиозни дела, почнувајќи од Граматиката на македонскиот литературен јазик. И, сè така до „Светот на песната и

легендата“. И постојано ќе креира одбранбени позиции пред сите напади врз македонскиот јазик.

И, мошне брзо, уште од 1952 година, нашите први професори ќе продолжат да ги одбележуваат македонистичките јубилеи, прво на Зборникот на браќата Миладиновци, па на Григор Прличев. И, чинам, никого нема да забораат, во ниту еден случај, ни Кирил и Методиј, ни свети Климент Охридски, ниту пак Крсте Петков Мисирков.

И, ќе создадат прецизна лингвистика, мунициозниот Видоески низ призмата на структурализмот беспрекорно ќе ја проучи македонската дијалектологија и ќе дојде до истите заклучоци по кои по друг пат беше дошол своевремено и Крсте Петков Мисирков, а Угринова ќе ја осветли притаената етимологија со свежи семантички проучувања, во тоа време оставени за некое друго време потем строгиот формализам.

Време е тоа на сè уште строги лингвистички процедури, но македонската лингвистика на Катедрата за македонски јазик се водела по сопствена интуиција и со беспрекорна програма, која наскоро ќе се вложи во Институтот за македонски јазик, предводен прво од Тошев, и ќе ни треба една прецизна историја на македонистиката и на славистиката за да утврдиме во која мера македонистиката ја поттикнувала славистиката во одделни теории што ќе бидат разработувани на светските славистички конгреси. Зашто, некои од идеите на доајените на славистиката слободно циркулирале низ аулите на нашиот факултет.

Меѓу другото, и балканистичките и стилистичките, во онаа мера во која ќе бидат прифатени и детализирани, првите од Оливера Јашар-Настева, која со своите истражувања нагледно врз мас-медиумски примери потврди дека социолингвистиката не е егзотика туку јазична стварност, а вторите од Ружа Паноска, која ќе продолжи од онаа современа граматичкостилистичка делница, на која подзапре Конески, јазикот на современите македонски писатели. А, Конески мораше да ја пренесочи својата композиција, зашто токму таму ќе се посретнеше себеси, како што тоа така ведро го кажува во првата песна во стихозбирката „Записи“, потем која сите книжевни неверници што не веруваа во поетската моќ на Конески, прочитаа и поверуваа.

Нашите први професори меѓусебно се надополнуваа во своите знајби, заедно настапуваа со заеднички реферати, заедно ја бранеа македонистиката на светските славистички конгреси, буквално беа јазик во акција, македонски јазик, во онаа смисла во која јазикот е систем издигнат над сите други системи, научни и уметнички, над општетството и културата.

И, ќе соработуваат со врвните имиња на лингвистиката и славистиката, со Хораст Лант, Роман Јакобсон, Тадеуш Лер-Сплавински, Збигњев Голомб, Семјуел Борисевич Бернштејн, Милка Ивиќ, Далибор Брозовиќ, а некои од нив станаа и наши пријатели и беа дел од нашите катедри како Влоѓимјеж Пјанка, кој од место во место ја пропешачи Македонија и Рина Усикова, која им беше близок пријател на македонските писатели а дел од нив ги преведе на руски. Траги се тоа неизбришливи.

И кога зборувам за нив, професорите на нашиот факултет, и домашните и странските, просто не можам да се отргнам од една од првите засведочени во текст беседи на Конески насловена „Светлината во нашите очи“, зашто сега гледам колку нараснало нашето македонистичко друштво.